

BELANGRIJK BERICHT VOOR BINNEN- EN BUITENLANDERS: UW GRONDRECHTEN KENNEN GEEN GRENZEN!

INLEIDING

Vrijwillige en professionele medewerk(st)ers van lokale en regionale werkingen met migranten, vluchtelingen en mensen zonder papieren, melden aan AMOS – het oecumenisch netwerk christenen & migratie van ORBIT vzw. - feiten over de schending van de grondrechten van hun hulpvragers. Daarom voert AMOS van 18 december 2014 tot 31 januari 2015 campagne rond het thema van de fundamentele rechten van migranten of hun grondrechten.

Het zijn vooral de **sociale grondrechten** die ons interesseren. In het Jaarboek armoede en sociale uitsluiting van 2009 worden grondrechten als volgt omschreven:

‘Grondrechten zijn rechten die zo fundamenteel geacht worden voor de menselijke waardigheid dat ze een bijzondere status krijgen. Het gaat hierbij om zowel burgerlijke en politieke rechten – zoals verbod op foltering, vrijheid van vergadering en vereniging, recht op gezinsleven,... , maar ook om sociale, economische en culturele rechten – zoals recht op onderwijs, gezondheidszorg, juridische bijstand, behoorlijke arbeidsomstandigheden,...’
(Vranken 2009)¹.

Grondrechten zijn fundamenteel voor de menselijke waardigheid van iedereen

Voor ORBIT/AMOS staat die menselijke waardigheid centraal. We stellen vast dat de afgelopen jaren het ‘geen rechten zonder plichten’-discours sterk opgang maakt. In de praktijk blijkt vaak dat het plichtenverhaal de bovenhand neemt. Grondrechten worden hoe langer hoe meer **voorwaardelijk**.

Een paar voorbeelden. Het recht op onderwijs voor volwassenen zonder wettig verblijf werd door het Vlaams Parlement op voorstel van de Vlaamse minister van Onderwijs afgeschaft. Aan het recht op een sociale woning wordt een taalvereiste gekoppeld. Sommige OCMW’s wijzen dossiers van dringende medische hulp voor mensen zonder wettig verblijf systematisch af. Er wordt gemorreld aan het systeem van juridische bijstand en het Pro Deo systeem voor rechtsbijstand zal worden hervormd in het nadeel van de meest kwetsbare groepen , ...

¹ Jaarboek armoede en sociale uitsluiting OASES universiteit Antwerpen

Deze tendens in onze samenleving baart ons grote zorgen. Onder het mom van het benadrukken van de ‘eigen verantwoordelijkheid van de burger of de hulpvrager’ dreigen we te evolueren naar een inperking van de grondrechten. Want – zo klinkt het argument - “het is hun eigen schuld, ze doen niet wat hoort”. Met andere woorden, in de praktijk worden in een ‘rechten en plichten-discours’ de rechten meestal vergeten en de plichten overbenadrukt.

Met onze keuze de verdediging voor de grondrechten op te nemen staat ORBIT/AMOS zeker niet alleen. Het Vlaams Netwerk tegen armoede, Welzijnszorg en Samenlevingsopbouw vzw, werken evenzeer rond de grondrechten van mensen in armoede. Zij stellen een gelijkaardige verschuiving vast. ORBIT/AMOS richt zich – als oecumenisch netwerk christenen & migratie - specifiek op de grondrechten van mensen uit de migratie. Wij stellen vast dat vele drempels die voor migranten aangelegd worden, ook drempels worden voor alle mensen in armoede. Vaak worden die drempels trouwens eerst opgetrokken voor ‘alle buitenlanders’. Ze worden dan naderhand ook makkelijk aanvaard als uitgangspunt van beleid naar ‘bepaalde binnenlanders’.

Grondrechten: erkend maar ook ‘af te dwingen’

Het afdwingen van grondrechten is geen evidente zaak. Nochtans zijn een aantal grondrechten (zoals bijvoorbeeld dringende medische hulp) wettelijk verankerd. In 1994 werd bovendien een grondwetsvoorstel houdende invoeging van economische en sociale rechten in de Grondwet goedgekeurd. En in artikel 23 van diezelfde Grondwet lezen we:

‘Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden. (...)

Die rechten omvatten inzonderheid:

- 1° het recht op arbeid en op de vrije keuze van beroepsarbeid in het raam van een algemeen werkgelegenheidsbeleid dat onder meer gericht is op het waarborgen van een zo hoog en stabiel mogelijk werkgelegenheidspeil, het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning, alsmede het recht op informatie, overleg en collectief onderhandelen;*
- 2° het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand;*
- 3° het recht op een behoorlijke huisvesting;*
- 4° het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu;*
- 5° het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing.’*

- Artikel 23 van de Grondwet -

Ook in Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens werden heel wat grondrechten opgenomen.

In de praktijk zijn deze en andere grondrechten echter niet ‘gegeven’. Ze worden niet zomaar en effectief toegekend. Bepaalde grondrechten worden, zoals bijvoorbeeld het recht op onderwijs, bij wet ingeperkt zodat bepaalde groepen ervan uitgesloten worden. Daarom: grondrechten moet je blijkbaar ook ‘verdienen’!

Met deze campagne roept AMOS beleidsverantwoordelijken, sociaal werk(st)ers, sociale organisaties en vrijwilligers op om zich te scholen en strategieën te ontwikkelen om de concrete verdediging van **grondrechten voor iedereen** op te nemen. Grondrechten zijn universeel en fundamenteel voor de menselijke waardigheid. Het is in ieders belang dat ze worden gerespecteerd. Grondrechten kennen geen grenzen!

EEN KEUZE UIT EEN LANGE LIJST

In deze campagne kunnen we niet alle grondrechten aan bod laten komen. We focussen op de sociale grondrechten: arbeid, wonen, juridische bijstand, onderwijs en gezondheidszorgen. Leden van ons netwerk geven immers regelmatig signalen dat er wat misgaat met deze grondrechten. Aangezien AMOS pleitbezorger wil zijn voor een menselijker beleid waarin de grondrechten centraal staan, formuleren we in deze tekst, naast een beschrijving van het grondrecht, ook suggesties om te komen tot een ander beleid of aanpak. Deze suggesties worden in het kader van de campagne ook overgemaakt aan de bevoegde beleidsmakers. (zie verder in de tekst)

1. GRONDRECHT ARBEID

Voor migranten met een wettig verblijf is de realisatie van het grondrecht arbeid niet evident.

- Verschillende wetenschappelijke onderzoeken tonen aan dat **discriminatie op de arbeidsmarkt** dagelijkse praktijk is. Bovendien verloopt **de gelijkschakeling en erkenning van buitenlandse diploma's erg moeizaam**. Interimarbeid blijkt heel vaak niet de beloofde springplank naar vast werk te zijn. Het is eerder een fuik waardoor de loopbaan een eindeloze aaneenschakeling wordt van korte, flexibele en makkelijk opzegbare arbeidscontracten die geen continuïteit en zekerheid bieden voor de werknemer.

Het ‘Zwartboek interim’ van de KAJ legt een aantal pijnpunten bloot. Interimkantoren maken gebruik van nep-vacatures om hun etalage te vullen. Wanneer jongeren informeren naar die toffe vacature is ze ‘juist ingevuld’, maar blijkt ze weken later nog steeds in de etalage te hangen. Vlak voor het lang beloofde vast contract worden interimarbeiders vaak op straat gezet, waardoor ze opnieuw verplicht zijn om ander (interim)werk te zoeken.

Het is ook al herhaaldelijk pijnlijk duidelijk geworden dat er interimkantoren zijn die hardnekkig blijven ingaan op vragen tot discriminatie vanuit bedrijven. Het label 'BBB' dat stond voor 'Blanc, Bleu, Belge' was daar het meest frappante voorbeeld van. De sector zou zelfregulerend werken, maar de hardnekkigheid blijkt groot. Het nieuwe Vlaamse regeerakkoord rept met geen woord over de lang gevraagde praktijktesten om discriminatie op de arbeidsmarkt op te sporen en tegen te gaan. ORBIT/AMOS vindt dit een gemiste kans.

- **Alle werknemers, ook werknemers zonder wettig verblijf, hebben arbeidsrechten in België.** Toch blijven die voor werknemers zonder wettig verblijf vaak dode letter. Dat is enerzijds zo omdat ze hun rechten niet kennen, maar anderzijds ook omdat ze bang zijn klacht in te dienen en bang zijn om uitgewezen te worden. Voor sommigen is het zwartwerk één van de weinige alternatieven om in hun levensonderhoud te voorzien.

De belangrijkste factor die het werknemers zonder papieren moeilijk maakt om hun rechten af te dwingen, is hun angst voor de autoriteiten. Liever een slechte job dan het risico uitgewezen te worden en helemaal geen job meer hebben. Het ontbreken van een verblijfsvergunning, of de schrik die te verliezen, maakt werknemers uitermate kwetsbaar en manipuleerbaar voor de werkgever

Die kwetsbaarheid wordt versterkt als arbeidsinspecteurs, die moeten nagaan of de rechten van de werknemers zonder papieren wel gerespecteerd worden, ook geacht worden migratiecontroleurs te zijn. Migratiecontrole moet daarom losgekoppeld worden van de controle van het respect voor de arbeidsrechten.

Er is sinds 2009 een nieuwe Europese richtlijn voor sancties voor werkgevers die illegale tewerkstelling organiseren (2009/52/EC). Op het eerste zicht gaat die richtlijn de verkeerde kant op, omdat ze stelt dat werkgevers geacht worden de verblijfsvergunning van hun werknemers te controleren. Maar tegelijk bepaalt de richtlijn dat werkgevers streng gestraft zullen worden als ze werknemers zonder verblijfsvergunning in dienst blijken te hebben. Bovendien zullen ze verplicht worden de werknemers minimum drie maanden loon uit te betalen bij vaststelling van hun tewerkstelling. De bedoeling van de richtlijn is om zo de kansen op tewerkstelling voor werknemers zonder papieren te doen afnemen, waardoor men hoopt dat er minder mensen zonder papieren naar de EU zullen proberen te komen. Maar tegelijk is het ook een mogelijkheid om gepresteerde arbeid toch te laten vergoeden aan de werknemer. Op 4 maart 2013 werd in België de wet die voorziet in sancties tegen de tewerkstelling van mensen zonder wettig verblijf van kracht. De uitvoering ervan is nog maar pas gestart.

AMOS pleit ervoor dat het gebruik van nep-vacatures aan banden wordt gelegd en dat interim-arbeid geen goedkope vervanging wordt voor vast werk.

AMOS pleit ervoor dat sociale en andere inspectietaken op de arbeidsmarkt ongehinderd zouden kunnen verlopen in het voordeel van de werknemersbescherming. Dat betekent dat de migratiecontrole, het afdwingen en realiseren van de arbeidsrechten niet in de weg mag staan. Dat kan onder meer door aan sociale inspecteurs een discretionaire bevoegdheid te geven m.b.t. de meldingsplicht van werknemers die onwettig op het grondgebied verblijven.

2. GRONDRECHT WONEN

Het recht op wonen is opgenomen in artikel 23 van de Belgische Grondwet : « *Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden. Dit recht omvat het recht op een behoorlijke huisvesting* ». Dat het recht op een behoorlijke huisvesting in de grondwet staat is een goed uitgangspunt. In de praktijk stellen we maar al te vaak vast dat het dode letter blijft.

2.1. De huurmarkt

De kwaliteit van huurwoningen is vaak ondermaats. In de armoedebaarometer van 2013 lezen we dat in 2011 44,4% van de huurders te kampen had met een gebrek aan comfort in de woning (er ontbreekt minstens één van volgende zaken in de woning: een bad/douche, toilet, centrale verwarming of warm stromend water) of met een ontoereikende kwaliteit (minstens één van de volgende gebreken: lekkend dak, vochtige muur of vloer, rottend raamwerk of te donker).

2.2. Recht op wonen tijdens een asielprocedure

Mensen die in de asielprocedure terecht komen krijgen een opvangplaats toegewezen. Zij hebben hierin zelf geen keuze. Meestal krijgen ze eerst opvang in een opvangcentrum van Fedasil of het Rode Kruis. Na verloop van tijd worden ze overgeplaatst naar kleinschalige opvanginitiatieven.

Veel asielzoekers ervaren de overstap van een grootschalig centrum naar kleinschalige opvang als een verademing. Vooral het feit dat er meer zelfstandigheid en meer privacy is, wordt door velen als een weldaad ervaren. Ondanks dit alles wordt het aantal kleinschalige opvangplaatsen op dit moment in snel tempo afgebouwd. Dat juist deze plaatsen als eerste worden afgebouwd is cynisch. Uit antwoord van staatssecretaris De

Block op een mondelinge parlementaire vraag van mevrouw Lanjri blijkt immers dat kleinschalige opvang tot €10 goedkoper is per opvangplaats dan de grootschalige opvangcentra (tarieven 2013). Bovendien zorgt kleinschalige opvang voor een effectieve spreiding van het aantal asielzoekers op het grondgebied. Begrijpe dus wie begrijpe kan in deze ‘budgettaire moeilijke tijden’.

De opvang wordt gecoördineerd door Fedasil (Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers). Zij beslissen wie waar zal worden opgevangen en naar waar mensen doorstromen.

Een veel gehoorde klacht op het terrein is dat mensen erg vaak moeten verhuizen. Eerst een grootschalig opvangcentrum, dan kleinschalige opvang, bij een eventuele tweede asielaanvraag terug een andere opvangplaats. Bovendien zijn er nog disciplinaire transfers mogelijk waartegen geen beroep kan worden aangetekend. Bij deze transfers wordt vaak geen rekening gehouden met de taalkennis van de betrokkene, het contact met zijn/haar sociaal netwerk of de continuïteit van zorg en begeleiding.

Het hoeft geen betoog dat het voortdurend moeten verhuizen voor alleenstaanden en gezinnen nefast is voor de opbouw van een stevig sociaal netwerk. Het is ook zeer ondermijnend voor de psycho-sociale ontwikkeling van kinderen.

AMOS pleit voor duidelijke kwaliteitscriteria voor de opvang en een audit van het huidige opvangaanbod – zowel in de opvangcentra, de lokale opvanginitiatieven, als in de kleinschalige opvang. Nu zijn de kwaliteitsverschillen in de verschillende opvangplaatsen soms erg groot.

AMOS pleit eveneens voor zoveel mogelijk kleinschalige opvang zodat mensen hun zelfstandigheid zoveel mogelijk kunnen behouden. Het aantal keren verhuizen tijdens hun procedure(s) moet beperkt worden.

AMOS pleit ervoor dat het opvangbeleid naar asielzoekers nooit een rol mag spelen in het ‘voorspellen’ of iemand uiteindelijk een erkenning als vluchteling of een bijzondere bescherming zal worden toegezegd.

AMOS vraagt dat bij overplaatsingen naar andere opvanginitiatieven – zeker als er schoolgaande kinderen zijn - rekening gehouden wordt met de taalkennis van de personen in kwestie en met de continuïteit van de zorg en de begeleiding die reeds werd opgestart.

2.3. Recht op wonen bij legaal verblijf na de procedure:

Als asielzoekers erkend worden als vluchteling en in dat kader een verblijfsvergunning krijgen, moeten ze de opvang verlaten. In principe krijgen ze daar twee maanden de tijd voor. Deze periode is eventueel verlengbaar met een maand. Uit de praktijk blijkt dat het allesbehalve makkelijk is om binnen die periode een geschikte en betaalbare woning te vinden. Bovendien hebben de erkende vluchtelingen geen startkapitaal om de huurwaarborg te betalen.

Er is maar een heel klein segment van de woningmarkt met betaalbare én kwalitatieve woningen. Vluchtelingen moeten al veel geluk hebben in dat beperkt woningaanbod te kunnen huren. Als er een betaalbare woning gevonden wordt, moeten ze wachten tot het OCMW beslist de huurwaarborg te willen betalen. Bepaalde OCMW's beslissen vaak pas na weken. Tegen die tijd zijn goede woningen al weer doorverhuurd aan anderen. Daardoor komen zij uiteindelijk vaak terecht in woningen van slechte kwaliteit.

Komt daar nog het racisme en de discriminatie op de huurmarkt bovenop. Vele huiseigenaars verhuren liever niet aan 'vreemdelingen'. Appartementen blijken 'net verhuurd' als Ahmed of Saïda telefoneren, maar staan twee uur later nog altijd te huur voor Thomas of Hilde.

Er zijn gesprekken gaande over de wijziging van de opvangwet. In die wijziging zouden erkende asielzoekers of mensen die subsidiaire bescherming kregen, de kans krijgen om langer in een lokaal opvanginitiatief (LOI) te verblijven om van daaruit te werken naar zelfstandigheid in de samenleving. Op zich is dat een goede keuze. Maar AMOS wil beklemtonen dat bij elke wijziging van de opvangwet, het belang van de vluchteling centraal blijft staan. De snelle afbouw van de kleinschalige opvang – ook een wijziging die zou worden doorgevoerd - doet ons daarvoor vrezen.

AMOS stelt voor dat voor erkende vluchtelingen en personen die subsidiaire bescherming krijgen – gezien de krapte op de woningmarkt en de discriminatie door huiseigenaars - de termijn om de opvang te verlaten kan verlengd worden en dat huurwaarborgen snel worden toegekend door de bevoegde OCMW's' of door een nieuw waarborgfonds bij FEDASIL.

2.4. Recht op wonen voor mensen zonder wettig verblijf

Voor mensen zonder wettig verblijf is het behouden van een huurwoning enerzijds en het vinden van een woonplaats of onderdak anderzijds een heel precare kwestie. Door hun onwettige verblijfsstatus zijn ze heel vatbaar voor uitbuiting en huisjesmelkerij. Het huursegment dat voor hen openstaat is nog meer gelimiteerd. Als ze klachten hebben over de kwaliteit van hun appartement kunnen ze moeilijk ergens anders terecht.

Bovendien wordt in sommige centrumsteden bij elke woonstcontrole meteen ook de Dienst Vreemdelingenzaken gevraagd om aanwezig te zijn. Bij elke controle in de buurt vergroot de angstpsychose bij de mensen zonder wettig verblijf. Om nog niet te spreken over het verhoogde onveiligheidsgevoel dat bij alle bewoners ontstaat als er regelmatig gecoördineerde acties worden opgezet.

AMOS pleit ervoor dat de overheid - eerder dan in te zetten op 'wilde controles' die weinig oplossingen bieden - eerst volop zou investeren in duurzame projecten van vrijwillige terugkeer en kwaliteitsvolle toekomstoriëntatie. De toekomstoriëntatie en de projecten worden best beheerd en begeleid door niet-gouvernementele organisaties. Mensen zonder wettig verblijf opjagen en oppakken zonder meer, brengt geen toekomstgerichte oplossing.

2.5. Betrouwbare opvang voor elkeen is een basisrecht.

Omdat de Nederlandse regering uitgeprocedeerde asielzoekers zonder enige vorm van opvang op straat zet(te), diende de Protestantse Kerk Nederland in februari 2013 een klacht in bij het Comité voor Sociale rechten van de Raad van Europa (ECSR). Het ECSR heeft op 6 november 2013 de Nederlandse regering verantwoordelijk gesteld om *'alle mogelijke maatregelen te nemen om ernstige en onherstelbare schade te voorkomen aan de integriteit van personen die zich in een onmiddellijk gevaar van nood bevinden, door het invoeren van een gecoördineerde aanpak op zowel nationaal als lokaal niveau, om te verzekeren dat in hun basale behoeften (onderdak, kleding en voedsel) wordt voorzien.'*

Het gaat hier om een zogenaamde 'immediate measure' of een 'dringend verzoek tot het nemen van onmiddellijke maatregelen'. Hoewel niet juridisch dwingend, heeft deze maatregel wel gezag. Het is een sterk signaal dat we de grens van het toelaatbare hebben overschreden en dat er menswaardige oplossingen moeten uitgewerkt worden.

De uitspraak van de Raad van Europa gaat op voor alle lidstaten. Ook voor België. In België blijven veel mensen zonder wettig verblijf verstoken van opvang. Ook onze regeringen moeten daarom gehoor geven aan de oproep van de Raad van Europa. Mensen zonder opvang de straat opsturen is een onwenselijke en onmenselijke situatie, niet alleen voor hen maar ook voor onze samenleving.

Niemand op straat. Waarom?

Wie op straat moet 'leven' komt in een hopeloze situatie en vicieuze cirkel terecht. Er is niet alleen geen plek om te slapen, maar ook geen inkomen en voedselzekerheid. Bovendien wordt de gezondheid aangetast. Daardoor verkleint de motivatie om in

dialogoog te gaan met de 'officiële instanties'. Mensen worden op deze manier gedwongen om steeds nieuwe overlevingsstrategieën uit te werken. Ze hebben enkel tijd om hun 'overleven' te regelen en vinden daardoor geen rustpunt om zich te oriënteren op hun toekomst.

Voor mensen op straat, vooral migranten zonder wettig verblijf, is het veel moeilijker om te werken aan een duurzaam toekomstperspectief in België, in hun land van herkomst of een ander land. Als er een rustplaats gevonden wordt, kan er ook aandacht gegeven worden aan het concreet uitwerken van alternatieven voor de toekomst. Zo'n rustplaats kan een inloophuis zijn. Dat kan ook de opvang zijn (ook al is dat nu vaak enkel gedurende de wintermaanden). Dat kunnen ook gesprekken zijn bij een maatschappelijk werk(st)er, een pastor of een huisarts. Dat kan de aandacht voor zelfvertrouwen zijn die een vrouwenhuis biedt via bijv. creatieve therapie. Op een rustplaats kan iemand zich mens voelen, kan hij ook zichzelf en zijn prioriteiten terugvinden die ten grondslag lagen aan zijn of haar migratie. In begeleiding kunnen vanuit deze rustplaats plannen gemaakt worden om de motieven van migratie ten overstaan van de realiteit te plaatsen en na te gaan hoe en waar deze het best gerealiseerd kunnen worden.

Het is met dit alles duidelijk dat er grenzen zijn in de aantasting van de menselijke waardigheid. Zowel de overheid als de burgers moeten erover waken niet onder die grens te gaan. Dat is niet alleen onfatsoenlijk en respectloos, dat is ook nefast voor het sociale gehalte van onze samenleving. Onder de grens van de menselijke waardigheid gaan, veroorzaakt kwetsuren voor generaties. Daarom moet de menselijke waardigheid altijd op de ene of andere wijze gewaarborgd blijven, om van daaruit naar een verbetering te streven.

AMOS vindt het redelijk en noodzakelijk dat in elke centrumstad permanent - en dus in alle seizoenen - voldoende opvang wordt voorzien voor mensen die dakloos zijn. Een onderscheid tussen mensen mét en mensen zonder wettig verblijf is daarbij ontoelaatbaar. De opvang moet beantwoorden aan de kwaliteitsvereisten van een menswaardig opvangaanbod. Deze opvangplaatsen moeten veilige plaatsen zijn voor mensen zonder wettig verblijf. Deze opvang wordt best ontwikkeld en uitgevoerd in samenwerking met lokale sociale organisaties.

Alle sociale en educatieve initiatieven moeten veilige plaatsen zijn voor mensen zonder papieren.

Als we stellen dat mensen zonder wettig verblijf niet mogen worden opgepakt in opvangplaatsen met het oog op hun gedwongen verwijdering – dan geldt dat per

definitie ook voor andere ‘sociale en educatieve locaties’ zoals bijv. het onderwijs, de gezondheidszorg, het OCMW en andere sociale organisaties. Als het oppakbeleid zich ook richt op die plaatsen voor het opzetten van een verwijdering van het grondgebied, dan kan het aanwezige personeel zijn kerntaak niet meer naar behoren uitvoeren. Het vertrouwelijk karakter van een sociale en educatieve plek is een grondvoorwaarde voor de kwaliteit en de effectiviteit ervan.

Als die veilige context verdwijnt of bedreigd wordt, worden de betrokken gebruikers van dat educatief, sociaal en gezondheidsaanbod gestraft in hun positief initiatief om de leerplicht op te volgen, hun gezondheid op peil te houden (en andermans gezondheid niet te schaden) en zich te laten begeleiden door sociale instanties. Als dergelijke plaatsen in onze samenleving niet meer veilig bezocht kunnen worden, dan verliezen de opgejaagde mensen zonder wettig verblijf op termijn elk vertrouwen in officiële instanties en de hulpverlening.

AMOS vindt dat onderwijsinstellingen, sociale organisaties, gezondheidsdiensten, OCMW- en gemeentelijke loketten, opvangplaatsen,... geen locaties kunnen zijn waar controles en acties plaatsvinden gericht op het oppakken en verwijderen van mensen zonder wettig verblijf.

AMOS vindt dat mensen zonder wettig verblijf die slachtoffer zijn van een misdaad of uitbuiting moeten - zonder angst het land te worden uitgezet - klacht kunnen indienen bij de politie. Het politiekantoor moet voor zo’n aangelegenheid een veilige plaats zijn.

AMOS pleit ervoor dat het principe van de veilige plaatsen onderwerp van overleg zouden worden tussen de federale, regionale en gemeentelijke bestuurlijke overheden. De beschrijving van de toepassing van dit principe van ‘veilige plaatsen’ moet minstens in een omzendbrief of een gezamenlijk akkoord beschreven worden.

3. GRONDRECHT JURIDISCHE BIJSTAND

Op voorstel van minister Turtelboom probeerde de regering Di Rupo de juridische bijstand te hervormen. Daarbij zou een soort ‘remgeld’ worden opgelegd voor het opstarten van juridische procedures, naar analogie met het remgeld dat je moet betalen bij de dokter.

Bij het uitwerken van deze voorstellen werd geen rekening gehouden met kwetsbare rechtszoekers, bijv. met mensen die in een asielprocedure verwickeld zijn en in eerste instantie niet mogen werken. Ze beschikken niet over een inkomen. Ze hebben bovendien geen keuze: zij moeten hun asielprocedure sowieso te doorlopen. Daarbij is

goede juridische bijstand essentieel om kans op slagen te hebben. Juridische bijstand is geen luxeproduct.

Gelukkig werden de voorstellen (nog) niet goedgekeurd. Wel werd geregeld dat advocatenkosten vanaf nu een BTW toeslag krijgen van 21 i.p.v. 6%.

De maatregelen die de regering Di Rupo voorstond werken allemaal drempelverhogend voor mensen in armoede met én zonder migratiegeschiedenis.

Het nieuwe federaal regeerakkoord blijft hierover vrij vaag.

“In justitie is de sociale dimensie cruciaal. In geen geval mag de financiële draagkracht van mensen bepalend zijn om recht te laten gelden. Om die reden is het systeem van juridische tweedelijnsbijstand essentieel. Het laat de minstbedeelden toe om hun recht op toegang tot justitie concreet uit te oefenen. De regering hervormt en moderniseert het systeem van tweedelijnsbijstand zodat we het duurzaam kunnen garanderen voor wie er daadwerkelijk recht op heeft.”

AMOS pleit ervoor dat goede juridische bijstand toegankelijk en bereikbaar is voor iedereen. Elke drempelverhogende maatregel moet vermeden worden.

Bovendien blijft AMOS bij haar eerdere eisen:

- **dat het vak vreemdelingenrecht in elke juridische opleiding volwaardig aan bod komt. Goede juridische bijstand voor mensen uit de migratie vraagt immers gespecialiseerde kennis.**
- **Dat het parlement en de minister van Justitie zouden samenwerken om het wettelijk mogelijk te maken dat ‘organisaties die zich over vreemdelingen ontfermen’ gesubsidieerd zouden worden om juristen in dienst te nemen en het recht krijgen om m.b.t. vreemdelingengeschillen te pleiten waar nodig.**

4. GRONDRECHT ONDERWIJS

4.1. Recht op onderwijs ook voor volwassenen zonder wettig verblijf

Op 22 juni 2011 keurde het Vlaams Parlement op initiatief van minister van onderwijs Pascal Smet het onderwijsdecreet XXI goed. In dat decreet wordt bepaald dat meerderjarigen officieel toegang krijgen tot het volwassenenonderwijs als ze wettig in het land verblijven. AMOS pleit sinds dan – samen met andere organisaties – om het recht op onderwijs te heropenen voor iedereen.

ORBIT/AMOS blijft erbij dat deze kortzichtige maatregel ertoe bijdraagt dat mensen zonder wettig verblijf minder werk maken van een perspectief hier of in hun land van herkomst, doordat hun een opleidingskans wordt ontnomen. Deze maatregel brengt

noch voor de mensen in kwestie, noch voor onze maatschappij enig soelaas. De inperking van de toegang tot het volwassenonderwijs was trouwens niet ingegeven door redelijke argumenten.

4.2. (Niet-begeleide) buitenlandse jongeren en hun lopende scholing en opleiding.

Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV) die 18 jaar worden en geen wettig verblijf hebben verkregen, krijgen op dit moment niet de kans om hun opleiding af te maken. ORBIT/AMOS steunt het VSKO (de koepel voor Katholiek onderwijs) en het GO! (de koepel van het gemeenschapsonderwijs) in hun vraag om deze jongeren hun opleiding te laten afmaken.

ORBIT/AMOS wijst erop dat, ook als jongeren terug moeten keren naar hun land van herkomst, een duurzaam toekomstproject noodzakelijk is. Jongeren die geen opleiding hebben kunnen afmaken hebben veel minder kans op een duurzaam toekomstproject.

Ook voor andere buitenlandse jongeren die wel met hun gezin in België verblijven stelt zich een probleem. Op dit moment kunnen kinderen en jongeren die na 1 april een uitwijzingsbevel krijgen toch een verlenging krijgen tot op het einde van het schooljaar. Wie voor 1 april een bevel krijgt om het grondgebied te verlaten, komt niet in aanmerking voor een verlenging.

AMOS pleit ervoor dat het recht op onderwijs voor volwassenen zonder wettig verblijf wordt heropend.

AMOS vindt dat niet-begeleide minderjarige vreemdelingen die 18 jaar worden hun opleiding mogen afmaken.

AMOS vindt dat andere buitenlandse jongeren die met hun gezin in België verblijven en een uitwijzingsbevel krijgen, in elk geval hun schooljaar mogen afmaken.

5. GRONDRECHT GEZONDHEIDSZORG

5.1. Dringende medische hulp

Het K.B. van 12 december 1996 bepaalt dat ‘dringende medische hulp’, zowel preventieve, curatieve medische zorgen als nazorg omvat. Ook medicatie, een consultatie bij een

huisdokter of specialist, een behandeling bij de kinesist,... kunnen door het OCMW ten laste worden genomen. Dit geldt zowel voor ambulante medische zorgen als voor residentiële medische zorgen in een verpleeginstelling, ziekenhuis, psychiatrische instelling,...

Het nieuwe federaal regeerakkoord zegt hierover:

“Het principe van de dringende medische hulp aan personen zonder wettig verblijf, blijft gehandhaafd. De notie van "dringend karakter" wordt, in overleg met medische experts verduidelijkt zonder dat dit leidt tot een lijst van aandoeningen die al dan niet in aanmerking komen om door de federale staat ten laste genomen te worden.”

Hoe de notie van ‘dringend karakter’ dan wel zal worden ingevuld is onduidelijk.

Er zijn drie bijzondere voorwaarden waar mensen aan moeten voldoen om in aanmerking te komen voor dringende medische hulp. Je moet onwettig in het land verblijven, je moet behoeftig zijn en je moet een medisch attest ‘dringende medische hulp’ hebben.

De behoeftigheid wordt vastgesteld door middel van een sociaal onderzoek door het OCMW van de gemeente waar je de aanvraag indient. Hoe dit sociaal onderzoek gevoerd wordt en welke eventuele documenten er daarbij moeten worden voorgelegd hangt af van het lokale OCMW.

Het is daar, bij de invulling van dat sociaal onderzoek, dat het in de praktijk in sommige steden en gemeenten misloopt. In de praktijk worden in bepaalde steden en gemeenten aanvragen voor dringende medische hulp vaak geweigerd. In februari 2013 riep mevrouw Homans, OCMW-voorzitter van Antwerpen op om dringende medische hulp te koppelen aan een traject van vrijwillige terugkeer, na een storm van kritiek kwam ze hier gelukkig deels op terug.

Leden van het ORBIT/AMOS netwerk signaleren dat de dringende medische hulp in veel individuele gevallen onder druk staat. Er zijn regelmatig weigeringen en dit door verschillende OCMW's. De redenen die opgegeven worden door het OCMW om dringende medische hulp te weigeren zijn divers.

Onmogelijkheid van sociaal onderzoek is er één van. Dat argument wordt vaak gebruikt bij mensen die geen vast adres hebben. De wet op de dringende medische hulp zegt echter niet dat mensen een vast adres moeten hebben om in aanmerking te komen. Mensen zonder wettig verblijf hebben het sowieso moeilijk om een vast verblijfadres te bekomen. Ze zijn vaak aangewezen op solidariteit binnen de eigen gemeenschap of overleven op straat. Verschillende organisaties signaleren ons dat zelfs de getuigenis van professionele

hulpverleners over de verblijfplaats geen zoden aan de dijk zet. Nochtans hebben ook dakloze mensen zonder wettig verblijf wettelijk gezien recht op dringende medische hulp.

Op andere plaatsen wordt de *vrije keuze van een zorgverstrekker* meer en meer aan banden gelegd doordat OCMW's conventies afsluiten met welbepaalde dokters of ziekenhuizen. Het recht op vrije keuze van arts maakt nochtans deel uit van de Wet op de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002.

In steden en gemeenten waar dringende medische hulp vaak wordt afgewezen, ervaren de hulpvragers vaak dat OCMW's ze *benaderen vanuit een fundamenteel wantrouwen*. Er wordt soms bij voorbaat uitgegaan van het feit dat een hulpvraag een vorm van misbruik is. Een goede hulpverlening is maar mogelijk vanuit een basis van vertrouwen. Een vertrouwensrelatie heeft de beste slaagkansen als er niet gecommuniceerd wordt vanuit vooroordelen en als er écht naar de hulpvrager geluisterd wordt.

5.2. Psychologische bijstand

Asielzoekers en immigranten, in het bijzonder degenen die clandestien leven of een bevel krijgen België te verlaten, maken onvoorstelbaar veel mee. Ze moesten niet alleen veel achterlaten, voor een aantal onder hen wegen procedures, interviews, verandering van opvangplaatsen, weigeringen, detentie, onvoldoende inkomenszekerheid, ... psychisch heel zwaar. Niet alleen de oorzaak van hun vlucht of migratie, maar ook alles wat daarna - onderweg en in België – gebeurt, laat vaak sporen na. Aandacht daarvoor in begeleiding en psychologische bijstand is geen overbodige luxe, alleen laat de toegankelijkheid ervan nog al te vaak te wensen over.

Als er begeleiding is, is er vaak nog een probleem van taalkennis. Praten over trauma's verdriet en gemis doe je het makkelijkst in je eigen taal. Voor een kwalitatieve hulpverlening is het daarom vaak noodzakelijk om beroep te doen op sociale tolken.

AMOS pleit ervoor dat het recht op dringende medische hulp voor mensen zonder wettig verblijf overal vlot en medisch verantwoord wordt toegepast. Hierbij moet bovendien de vrije keuze van de hulpvrager voor een zorgverstrekker gewaarborgd blijven.

AMOS stelt voor om extra middelen ter beschikking te stellen van de centra voor geestelijke gezondheidszorg om cliëntgerichte begeleiding en psychologische ondersteuning te voorzien voor asielzoekers en migranten in een preciaire verblijfssituatie.

AMOS wil dat de beschikbaarheid van sociale tolken gewaarborgd blijft in functie van een kwalitatieve hulpverlening. De kost hiervan mag niet worden doorgeschoven naar de cliënt of de sociale organisatie.

SOCIALE GRONDRECHTEN KRIJGEN HANDEN EN VOETEN DOOR MENSEN: OP NAAR EEN NIEUW DEONTOLOGISCH PACT VAN DE HULPVERLENERS, AMBTENAREN en MAATSCHAPPELIJK WERKER.

In deze campagne over grondrechten willen we ook stilstaan bij het feit dat het realiseren en afdwingen van sociale grondrechten altijd mensenwerk blijven. Verschillende beroepsgroepen kunnen ertoe bijdragen dat de afdwingbaarheid soepel of – integendeel – stroef verloopt. We hebben het dan over vrijwilligers, sociaal werkers, leerkrachten, ambtenaren bij het gemeenteloket, politieagenten, sociale inspecteurs, terugkeercoaches enzomeer...

Al deze mensen maken keuzes over de wijze waarop ze in hun job of hun vrijwilligerswerk staan. Ze maken dag na dag deontologische keuzes in hun omgang met mensen. Sociaal werkers, vrijwilligers, politie, controleambtenaren, hebben een geëigende taak, opdracht en aanpak. Toch delen ze een **gemeenschappelijke zorg**. Ze dragen allemaal de zorg voor de democratische samenleving en voor het respect voor de rechten van de mens, voor de menselijke waardigheid.

Die gezamenlijke bekommernis houdt een visie in op menselijke waardigheid en op menselijke verhoudingen. Dat is het uitgangspunt van waaruit ze elk op hun eigen domein werken.

Wij stellen vast dat mensen met een migratiegeschiedenis niet altijd kunnen rekenen op een evenwaardige solidariteit van de verschillende actoren in de samenleving die met hen in contact komen. Daar zijn vele redenen voor.

De zorg voor een democratische samenleving mag dan wel gemeenschappelijk zijn en de aanpak, werkwijze, invalshoek en bevoegdheid van de verschillende actoren erg verschillend. Normaliter zouden deze actoren een algemeen deontologisch kader moeten hanteren om concreet met de betrokken rechtszoekers om te gaan. Het kan zijn dat bepaalde situaties aanleiding kunnen geven tot conflicten, maar het blijft belangrijk om op elk moment de gemeenschappelijke waarden en doelstellingen voor ogen te houden. Om dat te kunnen doen moeten ze ook expliciet gemaakt worden, besproken en herhaald worden. Wij stellen echter vast dat de genoemde actoren daar weinig of geen kans toe krijgen. In sommige organisaties en instellingen is ‘het deontologisch kader’ nog nooit onderwerp van gesprek geweest, laat staan een levendig referentiekader.

Een voorbeeld:

“Een moeder met haar twee kinderen van 7 en 13 jaar hebben getekend voor vrijwillige terugkeer nadat de vader werd opgesloten in een gesloten centrum. Het afscheidsfeestje op school is gepland, er wacht hen nog één leuke dag. Om 7 uur 's morgens wordt er aangebeld. Politie. Mama en de kindjes worden opgepakt omdat er ‘een vermoeden’ is dat ze niet vrijwillig zullen teruggaan. Vrijwilligers van de lokale sociale werking mogen geen foto's meer brengen. De juffen mogen de kinderen niet meer zien. De moeder en haar twee kinderen worden eerst in een cel gestoken bij de lokale politie, nadien worden ze overgebracht naar de zogenaamde ‘Turtelhuisjes’, van daaruit gaat het de volgende dag naar Zaventem, zonder afscheid...

Ergens was er iemand die besliste dat deze mensen niet het voordeel van de twijfel mochten krijgen, ondanks het tekenen voor vrijwillige terugkeer. Ergens was er iemand die besliste dat alleen de vader oppakken en opsluiten onvoldoende was. Ergens was er iemand die besliste dat deze kinderen geen afscheidsfeestje mochten krijgen...” (West-Vlaanderen, mei 2014)

Bij dit voorbeeld kunnen veel deontologische vraagtekens worden geplaatst.

Ten eerste gaat het hier over het oppakken van mensen die reeds hadden getekend voor vrijwillige terugkeer. Dit was volstrekt onnodig en onwenselijk. Ze zouden de volgende dag zelf naar Zaventem gaan en met dezelfde vlucht als de vader terugkeren. Het siert de Dienst Vreemdelingenzaken niet dat het regeerakkoord in deze zaak niet werd gevolgd. ‘We zetten in op terugkeer. Vrijwillig als het kan, gedwongen als het moet.’

Ten tweede werden deze vrouw en haar twee kinderen elke mogelijkheid tot afscheid nemen van hun omgeving ontzegd. Ze mochten, ook op het politiebureau, niemand meer zien. Waarom er geen afscheid kon genomen worden, geen telefoonkaart mocht afgegeven worden is volstrekt onduidelijk. Was het ‘te lastig’? Was de politie bang voor de emoties die dit zou teweegbrengen?

Ten derde is dit een ontwrichtende ervaring, in de eerste plaats voor de moeder en de kinderen, maar ook voor al wie hen nabij waren. Ze zijn in heel het moeilijke beslissingsproces om te komen tot vrijwillige terugkeer bijgestaan door vrijwilligers, de kinderen waren graag gezien op school waar op hen gewacht werd om een afscheidsfeest te vieren. Ook al deze mensen bleven verweesd achter en moeten nu verder.

Tijd voor een pact

Het is hoog tijd dat hulpverleners en zeker de maatschappelijk werk(st)ers onderling een nieuw deontologisch pact sluiten. Een pact waaruit begrip kan blijken voor mekaars positie en jobinhoud, maar waarbij we tegelijkertijd duidelijk maken welke menselijke maat we hanteren en hoe we de universele grondrechten willen respecteren.

De dialoog in voorbereiding van dergelijk deontologisch pact zal zorgen voor een verruimde kennis van de grondrechten en voor een bewustmakingsproces rond ieders positie t.a.v. de grondrechten van mensen met een migratiegeschiedenis (met en zonder wettig verblijf). Het is daarom belangrijk dat alle maatschappelijke instellingen en organisaties elkaar rond de tafel vinden.

ORBIT/AMOS dringt aan om in openbare of niet-gouvernementele diensten, extra tijd, ruimte en middelen te voorzien voor deontologische en ethische vorming en overleg. Er moet daarbij bijzondere aandacht gaan naar mensen in een kwetsbare sociale situatie, meer bepaald zij met een precair of zonder verblijfsrecht. De missie van de dienstverlening mag hierbij niet uit het oog worden verloren.

ORBIT/AMOS dringt er bij openbare en privé bestuurders op aan meer zorg te besteden aan een heldere taakomschrijving en functiebepaling van hun medewerk(st)ers. De vermenging van maatschappelijk/sociale functies met controlerende en sanctionerende functies is niet functioneel en ook niet aanvaardbaar. Het verhoogt het wantrouwen t.a.v. actoren in de samenleving die juist tot taak hebben het overleg met hulpvragers in stand te houden.

Tijdens de campagneperiode zal ORBIT/AMOS het initiatief nemen om een deontologisch pact uit te schrijven en ter ondertekening voorleggen aan de maatschappelijke en sociale werk(st)ers die vandaag als beroepskracht of vrijwilliger werken met migranten mét en zonder papieren.